

AKTUALITY PRO PRÁVNÍ PRAXI

Konkordát pro XXI. století

Mezinárodněprávní nástin problematiky kontraktace mezi katolickou církví a státem s přihlédnutím ke specifickým českého prostředí

David Zdeněk*

Letos v létě, přesněji 25.7., uplynulo 5 let od podpisu dokumentu, který měl být na dlouhá léta moderní smluvní úpravou vzájemného soužití státu a katolické církve, stal se však neúspěšným a paradoxně na dlouhá léta posledním pokusem o jakýkoliv posun mezi uvedenými subjekty.

Oněch 21 článků vstoupivších v roce 2002 do historie jako Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů nebylo, jak se dnes zdá, zrovna ideálním začátkem nové kapitoly česko-vatikánských dějin. Kapitoly, jež si činila ambice – jak stojí v preambuli – nést se ve znamení *spolehlivé a harmonické spolupráce, ve znamení vytváření a ochrany duchovních, kulturních a lidských hodnot a rovněž potenciálu, kterým katolická církev disponuje v procesu usmíření ve světě, ve znamení a pod záštitou přirozených a nezadatelných práv a základních svobod člověka, v zájmu zvýšení právní jistoty a ku prospěchu občanům. Zvláště pak přesvědčení o prospěšnosti a nutnosti úpravy vzájemných vztahů způsobem odrážejícím vývoj vztahů mezi státem a katolickou církví, kterýmžto obratem smlouva spolu se zdůrazněním stáleté tradice společných dějin¹ začíná, zní dnes, s odstupem pěti let nečinnosti, téměř jízlivě...*

Situace uvízla na mrtvém bodě, polemiky ustaly, politická vůle ke změně zjevně není na pořadu dne. Přestože již tehdy, v předvečer nepřijetí v poslanecké sněmovně, patřila Česká republika k těm nemnoha evropským zemím, v jejichž právním řádu obdobná smlouva scházela, život obou smluvních stran, jak je patrné, běží nerušeně dál. Konec konců, přiznáme-li si pravdu, onen nakonec odmítnutý tzv. konkordát, podepsaný za českou stranu novoapečeným ministrem zahraničních věcí JUDr. Cyrilem Svobodou a za Sva-

tý stolec papežským nunciem Josefem Erwinem Ende-rem, byl i odborníky z řad právnické veřejnosti z hlediska odborné úrovně formulační a právní techniky přijat povětšinou kriticky.

Nabízí se tedy otázka: Potřebuje vůbec stát něco takového jako konkordát? Potřebuje jej ke svému fungování církev? Neřeší by současný stav jednodušší a stručnější smluvní instrument á la prvorepublikový *Modus vivendi*..?²

POJEM KONKORDÁT

Samotným termínem konkordát, který je odvozen od latinského „concordatum“ neboli souhlas, případně úmluva, se dnes již tradičně, počínaje 15. stoletím, označuje smlouva mezinárodního charakteru uzavřená mezi papežským aparátem a světskými představiteli státu, jejímž účelem je úprava vzájemných vztahů, otázek vyznání a působnosti katolické církve v rámci státu. Jako učebnicový příklad jednoho z nejstarších bývá uváděna dohoda mezi papežem Kalixtem II. a císařem Svaté říše římské Jindřichem V. z 23. září 1122, která uzavřela vleklý spor o investituru a díky své povaze a místu vzniku se dnes běžně označuje jako Konkordát wormský. Vlastní pojem konkordát se však poprvé objevuje až ve smlouvě završující Kostnický koncil v roce 1418.³ I přes množství smluvních instrumentů s označením konkordát přímo ve svém názvu, které byly od této doby až do současnosti uzavřeny, se tento pojem v současné kontraktační praxi nicméně vyskytuje spíše ojediněle. Ačkoliv proti němu z právně formálního hlediska lze stěžít něco namítat, bývá tradičně spjat zejména s německy mluvícími oblastmi, zatímco v jiných zemích se zpravidla používá obecněj-

* Mgr. David Zdeněk, AK Bouček & Jandera, Hradec Králové

¹ Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů (2002) – text uvedený v tomto odstavci kurzívou je citací jednotlivých obrátů a slovních spojení z preambule.

² *Modus vivendi inter Sanctam Sedem et Republicam Cechoslovakam 1928* – československá, na vládní úrovni přijatá smluvní úprava z období počátku diplomatických vztahů (dosud ovšem platně nepřekonaná); v podrobnostech viz. KONÍČEK, J.: *Modus vivendi v historii vztahů Svatého stolce a Československa*. Olomouc, Společnost pro dialog církve a státu 2004.

³ MRÁZEK, J.: *Mezinárodněprávní suverenita Svatého stolce a Smlouva o úpravě vzájemných vztahů s Českou republikou*, Právní rádce, březen 2002 [citováno 21.6.2007] dostupné z www.pravniradce.ihned.cz.

ších pojmů jako úmluva, smlouva, dohoda, vzácněji také konvence případně *modus vivendi*.⁴ Termín konkordát navozuje dojem celistvé a komplexní úpravy spolupráce mezi státem a Apoštolským stolcem resp. církví, označení smlouvy však není v této souvislosti pro její obsah nijak určující.

Lze spíše vyslovit domněnku, že tento dnes již zvolna zastarávající pojem evokuje u diplomatů odlišné postavení, vliv a úsilí církve v historickém kontextu středověku a obecně v době předcházející II. Vatikánskému koncilu,⁵ což může být jeden z důvodů, proč je v mezinárodní kontraktární praxi států, jak bylo řečeno, využíván jen v omezené míře. Nejčastěji voleným a univerzálním pojmem pro konkordáty oproti tomu bývá smluvní základ zdůrazňující označení dohoda.

V současné době se úprava vztahů s katolickou církví prostřednictvím konkordátní kontraktace zdaleka netýká jen evropských států, ačkoliv země starého kontinentu stále tvoří bezkonkurenčně nejpočetnější množinu smluvních partnerů Apoštolského stolce, ale také zemí Latinské Ameriky, Afriky, Asie, a trend posledního desetiletí směřuje ke stále častějšímu uzavírání těchto smluv nejen suverénními státy jakožto primárními subjekty mezinárodního práva, ale také dílčími, více či méně autonomními územními celky v rámci států,⁶ mezinárodními mezivládními organizacemi⁷ a výjimečně také jinými organizacemi *sui generis*.⁸ Lze nicméně konstatovat, že i přes nesporný celosvětový vliv katolické církve není úzus uzavírání konkordátních dokumentů v žádném případě charakteristický pro všechny subjekty udržující s Apoštolským stolcem diplomatický kontakt. Tak např. v Severní Americe a na australském kontinentě právní kultura a tradice k této formě úpravy vzájemných vztahů nedospěla, naproti tomu většina afrických a asijských státních celků neevduje více než zanedbatelné procento ke katolicismu se hlásící populace, přesto zde smlouvy konkordátního typu nejsou výjimkou. Spíše než kritérium vyznání většiny obyvatelstva je v této otázce klíčová politická vůle a potřeba právní jistoty.⁹

Pokud jde o země obklopující Českou republiku, všechny v určité formě smlouvy s Apoštolským stolcem již uzavřely. Předmětem častých politických diskusí a společným problémem postkomunistických stá-

tů ve vztahu k církvi, který v našich podmínkách dosud ztratil pramálo na své palčivosti, bylo zejména vypořádání v rovině majetkové, což ovšem překážku pro uzavření smlouvy s Apoštolským stolcem v žádném případě nepředstavuje, naopak je otázkou do jaké míry spadá tato problematika do jeho působnosti, spadá-li do ní vůbec.¹⁰ Pomineme-li tedy proklamativní v obecné rovině formulovaná ustanovení, dá se říci, že „standardní konkordát středoevropského typu“ majetkoprávní otázky neřeší a zaměřuje svou pozornost na jiné okruhy, zejména garanci náboženské svobody státem, církevní sňatky, pastorační službu v ozbrojených silách, výuku ve školách, provozování škol atd.

Z hlediska obsahového lze konkordátní dokumenty členit podle šíře předmětu úpravy¹¹ na smlouvy **generální**, které usilují o regulaci všech oblastí potenciální spolupráce nebo jakéhokoliv kontaktu státních a církevních institucí, na smlouvy **speciální**, dílčím způsobem zaměřené na vybranou oblast působení, kdy v takovém případě se zpravidla předpokládá existence soustavy takových souřadných smluv, a smlouvy, které v podobě jednoho dokumentu vytvářejí základní rámec s tím, že zastřešují podrobnější úpravu dalších doplňkových smluv pro jednotlivé speciální oblasti, čímž je základní rámcová smlouva doplňována (tzv. **pyramidální model**). V České republice směřovalo více než dvouleté vyjednávací úsilí s výše nastíněnou diskutabilní výjimkou majetkového vypořádání k vyhotovení smlouvy generální a za takovou je také možno Smlouvu mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů bez větších pochybností označit.

V nekonfesionálních státech, tedy ve státech, kde není žádné náboženství preferováno jako státní, se jako ústřední princip, kterým je ovládána spolupráce církvi a státu, objevuje tzv. princip paritní. Jeho podstata spočívá v nevylučnosti vůči všem registrovaným církvím a náboženským společenstvem a odráží zásadu rovného přístupu. V tomto směru lze spatřovat přínos konkordátu i pro jiné subjekty, protože mnohá práva svědčící na základě vyjednané smlouvy katolické církvi mohou být ve stejném rozsahu uplatňována i jinými církvemi a náboženskými společenstvími, ač jejich vrcholná reprezentace nebude splňovat parametry subjektivní v mezinárodněprávním slova smyslu, jako tomu je v případě katolické církve. Tím přiro-

⁴ Toto specifické označení (doslova přeloženo jako „způsob soužití“), zpravidla vyjadřující dočasnost a počítající s následným doplněním podrobnější smlouvou nebo smlouvami, se vedle Československé prvorepublikové úpravy vyskytuje např. i v označení konkordátní smlouvy Apoštolského stolce a Tuniska z roku 1964.

⁵ Dosud poslední a jediný ekumenický koncil 20. století (1961–1964) přinesl mj. revizi v nahlížení církve na sebe samu a prosazení ideje širší tolerance.

⁶ Např. většina německých spolkových zemí při paralelní existenci smlouvy uzavřené SRN jako celkem.

⁷ Např. Organizace africké jednoty (r. 2000): Cooperation agreement between the Organization of African Unity and the Holy See.

⁸ Organizace pro osvobození Palestiny (r. 2000): Basic agreement between the Holy See and the Palestine Liberation Organization.

⁹ TRETERA, J. R.: K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolcem, *Revue církevního práva*, č. 25 2/03 s. 70.

¹⁰ HAAS, T.: K smlouvě mezi Českou republikou a Vatikánem, [citováno 12.6.2007] dostupné z www.epravo.cz.

¹¹ NĚMEC, P. D.: Typologické zařazení smluv mezi Apoštolským stolcem na jedné straně a Slovenskou republikou a Českou republikou na straně druhé, *Revue církevního práva*, č. 24 1/03 s. 18.

zeně není dotčena možnost uzavření vlastní smlouvy i za současné existence a platnosti konkordátu, nikoliv ovšem v rovině mezinárodního práva, nýbrž na úrovni vnitrostátních právnických osob. Uzavírání takových „kvazikonkordátů“ ostatně není v liberálních evropských zemích výjimkou.¹²

Jako hlavní zastřešující princip a hybnou sílu při vzniku jakékoliv dohody je však nutno vyzdvihnout především princip spolupráce – kooperace. Zájem smluvních stran se na rozdíl od v historii uzavíraných konkordátů dnes již neorientuje na upevnění a rozšíření sféry vlivu, která je vesměs předurčena,¹³ nýbrž na bezproblémové, právně podepřené a k zájmům občanů směřované fungování obou kontrahujících institucí. Státu i církve.

MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ SUBJEKTIVITA A TERMINOLOGICKÝ EXKURS

O subjektivitě Apoštolského stolce bylo již vyčerpávajícím způsobem napsáno mnohé a zcela novou ideu lze pro účely a v rozsahu této práce uvést jen stěží. Obecně se v renomovaných učebnicích mezinárodního práva¹⁴ soudí, že Apoštolský resp. Svatý stolec, který je reprezentantem katolické církve a v návaznosti na to v kontraktačním procesu také partnerem pro státy eventuelně jiné smlouvy uzavírající entity (viz. shora), nositelem mezinárodněprávní subjektivity v jisté podobě je, a tak spíše než otázka jejího prostého konstatování nebo popření vyvstává do popředí problematika terminologie.

Je prakticky nemožné dopustit se záměny subjektů, hovoříme-li o uzavírání konkordátů, přestože označení smluvní strany představující katolickou církev se i v současné době byt ve velmi podobném právním a kulturním prostředí v jednotlivých dokumentech a překladech různí,¹⁵ v zájmu preciznosti by si však alespoň o Vatikánu píšící novináři měli terminologické konsekvence ozřejmit a nepoužívat, jak je obvyklé, související pojmy promiscue.

VATIKÁN:

Pojem Vatikán pocházející z latinského „Mons Vaticanus“ – pahorek Věstců¹⁶ – se stal základem pro označení státu, jehož oficiální název zní 'Stát Vatikánské město' (Status Civitatis Vaticanae, Stato della Citta del Vaticano). Jedná se o rozlohou i počtem obyvatel nejmenší nezávislý státní útvar na světě,¹⁷ který je svým zřízením absolutistickou teokracií v čele s římským biskupem neboli papežem. I přes svou kuriózní rozlohu 0,44 km² zahrnující toliko baziliku Sv. Petra, Svatopetrské náměstí s Apoštolským palácem, Vatikánskými zahradami a přílehlými budovami,¹⁸ splňuje všechny podstatné prvky státnosti, neboť nauka mezinárodního práva nespojuje existenci svrchovaného státu s požadavkem dosažení určité minimální rozlohy státního území nebo počtu obyvatel. Počínaje rokem 1929, kdy byl tento stát na základě tzv. Lateránských smluv vytvořen, je jeho hlavou a současně hlavou katolické církve římský biskup.

APOŠTOLSKÝ (SVATÝ) STOLEC:

Už pouhá skutečnost, že k uzavření zmíněných Lateránských smluv dne 11.2.1929 mezi zástupci Italského království a Svatého stolce došlo, svědčí o faktu, že byl tento Stolec nezávisle na existenci příslušného státního útvaru jako subjekt a mezinárodněprávně smluvní partner respektován. To, že bylo těmito smlouvami Svatému stolci přiznáno plné vlastnictví, výlučná a absolutní svrchovanost i suverénní jurisdikce¹⁹ nad nově ustanoveným státním územím, je teprve okolnost následná. Kontinuita tzv. Papežského státu, Církevního státu, Patrimonia Sv. Petra i jiná označení nesoucího státního útvaru byla v mezidobí 1870–1929 přerušena, avšak bez citelné újmy na všeobecném respektování Apoštolského stolce jakožto subjektu *sui generis*.

Lze říci, že označení Apoštolský stolec, na místo kterého je taktéž možno v souladu s dikcí platného kodexu kanonického práva can. 361 CIC/1983 alternativ-

¹² TRETERA, J. R.: K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolcem, *Revue církevního práva*, č. 25 2/03 s. 72.

¹³ Byť ani dnes není snadné tyto sféry přesně a stručně specifikovat; praxe se o to nicméně ani nepokouší (viz. dikce čl. 1 Konkordátu mezi Apoštolským stolcem a Polskou republikou z r. 1993: „Polská republika a Apoštolský stolec potvrzují, že stát a Katolická církev jsou každý ve své oblasti nezávislé a autonomní, a zavazují se k plnému uznávání této zásady ve svých vzájemných vztazích a ke spolupráci na rozvoji člověka i obecného dobra.“).

¹⁴ MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné jeho obecná část a poměr k právu vnitrostátnímu, zvláště k právu českému*, 4. opravené a doplněné vydání. Brno, MU 2004

SEIDL-HOHENVELDERN, I.: *Mezinárodní právo veřejné*, 3. vydání. Praha, Aspi 2006.

¹⁵ Např. Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů (2002), Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou (2000), Konkordát mezi Apoštolským stolcem a Polskou republikou (1993).

¹⁶ Starolat. „vates“ = věštba, zdroj Wikipedia, dostupné z www.wikipedia.org [citováno 28.7.2007].

¹⁷ Údaj aktualizován k r. 2004, zdroj Wikipedia, dostupné z www.wikipedia.org [citováno 28.7.2007].

¹⁸ Vedle uvedených tzv. výsostných vatikánských území k Vatikánu rovněž náleží extrateritoriální území se zvláštním statusem, a to patriarchální baziliky Sv. Jana v Lateránu, Sv. Pavla za hradbami, bazilika Panny Marie Větší, lateránský palác s univerzitou a územím vymezeným mřížovým plotem a palác Sv. Kalixta v Zátibebí (HALAS, F. X.: *Fenomén Vatikán*, 1. vydání. Brno, CDK 2004 s. 24).

¹⁹ HALAS, F. X.: *Fenomén Vatikán*, 1. vydání. Brno, CDK 2004 s. 289.

ně připustit tzv. Svatý stolec (alias Svatá stolice – lat. *Sedes Sancta*), zahrnuje vrcholnou reprezentaci světové katolické církve v čele s římským biskupem, tedy papežem.²⁰ Je veskrze teoretickou otázkou nakolik úzký či široký aparát lze pod označení Apoštolský stolec podřadit a v této souvislosti bývá také chápáno v užším slova smyslu jako úřad papeže nebo v širším slova smyslu jako souhrn všech souvisejících úřadů, kongregací, tribunálů a orgánů, které se nějakým způsobem na správních činnostech podílejí, z hlediska uzavírání smluv má však podstatnější význam z jakého titulu Apoštolský stolec jedná. Poněkud nestandardně zde působí dvojí identita, způsobená potenciálem Apoštolského stolce vystupovat jako reprezentant světové katolické církve a zároveň jako představitel a jediný orgán státu Vatikán, přičemž mezinárodněprávní subjektivitu lze konstatovat z obou těchto titulů.

Jediný relevantní argument, který je možno proti existenci subjektivity Apoštolského stolce vznést, je zpochybnění teritoriálního základu jako natolik symbolického, že vlastně schází zcela. Historická zkušenost z období absence státnosti 1870–1939 nicméně dokládá, že teritoriální prvek onu *conditio sine qua non* nutně nepředstavuje a tradiční projevy mezinárodněprávní subjektivity, k nimž vedle uzavírání mezinárodních smluv patří zejména aktivní i pasivní legační právo, tzn. vysílání a přijímání diplomatických zástupců, byly i bez územního základu uplatňovány v nezměněném rozsahu, byť názory z řad odborné veřejnosti na problematiku subjektivity Apoštolského stolce se tehdy v podstatně větší míře než dnes různily.

KATOLICKÁ CÍRKEV:

Pokud jde o subjektivitu a vlastní pojem katolické církve, lze uzavřít, že zde naopak o znacích mezinárodněprávního subjektu nemůže být řeč. Stejně jako pro ostatní státem registrované církve a náboženské společnosti pro ní proto platí, že do právních vztahů vstupuje jako právníká osoba v režimu práva vnitrostátního, případně v podobě vícera právnických osob. Sbor všech biskupů zpravidla na území státu pak představuje vrcholný vnitrostátní církevní orgán, což je v prostředí České republiky, kde se eviduje přibližně 2.750.000 katolíků,²¹ Česká biskupská konference. To ostatně stvrzuje také článek 18 Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě

vzájemných vztahů,²² a ve svém druhém odstavci pak ještě alternativně k možnosti uzavření nových smluv mezi smluvními stranami výslovně připouští i možnost dohod uzavřených Českou biskupskou konferencí, jednající se souhlasem Svatého stolce. Dá se proto říci, že Česká biskupská konference ve vnitrostátním měřítku představuje jakousi pomyslnou prodlouženou ruku Apoštolského stolce shlížejícího z vod mezinárodních.

Pro úplnost dodejme, že se tuzemská katolická církev člení na Církev římskokatolickou (církve latinského obřadu – v ČR t.č. cca 2.741.000 věřících) a Církev řeckokatolickou (církve byzantského obřadu – v ČR t.č. cca 7.700 věřících), jež jsou obě v souladu s vnitřními předpisy katolické církve a právním řádem České republiky právními osobami.²³

STÁTY:

Bylo-li v úvodu tohoto oddílu vyjádřeno předsvědčení, že v otázce mezinárodněprávní subjektivity Apoštolského stolce názorová nejednota odborníků prakticky nepanuje, tím spíše lze totéž říci o subjektivitě suverénních států jako vůbec základních, plných a esenciálních subjektů tohoto právního odvětví. I přesto, že takovou subjektivitu není třeba jakkoliv dále prohlašovat nebo zdůrazňovat, v ustanovení hned úvodního článku předmětné Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů nalezneme deklaraci vzájemného uznání mezinárodněprávní subjektivity a závazek obou smluvních stran se jako nezávislé a samostatné subjekty podle mezinárodního práva plně respektovat. Účelem uvedené formulace bude zřejmě spíše proklamativní vyjádření rovnosti obou smluvních stran tak, aby se případné uznání mezinárodněprávní subjektivity Apoštolského stolce *expressis verbis* nejevilo jako poněkud jednostranné.

V otázkách subjektivity jednotlivých regionů svrchovaných států (např. spolkových zemí) pak nezbyvá než odkázat na ústavu státu jako celku, která *de iure* jediná může takovým součástí v omezené míře mezinárodněprávní subjektivitu přiznat, jakož i opravňovat je k vlastní autonomní kontraktaci a případně také její rozsah vymežit.²⁴

²⁰ TRETERA, J. R.: K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolicem, *Revue církevního práva*, č. 25 2/03 s. 69.

²¹ Statistický přehled k 1.1.2003, zdroj: publikace *Katolická církev v České republice*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2004, s. 23.

²² Citace čl. 18 odst. 1: „V otázkách týkajících se celé katolické církve v České republice, zejména pak v záležitostech vyžadujících nová či doplňující řešení, jedná s ministerstvy a jinými správními úřady České republiky Česká biskupská konference. Tímto ustanovením není dotčeno právo smluvních stran jednat v těchto otázkách.“

²³ Čl. 3 Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů.

²⁴ MRÁZEK, J.: Mezinárodněprávní suverenita Svatého stolce a Smlouva o úpravě vzájemných vztahů s Českou republikou, *Právní rádce*, březen 2002 [citováno 21.6.2007] dostupné z www.pravniradce.ihned.cz.

PŘEDMĚT ÚPRAVY

Ve smyslu výše popsaného principu kooperace se těžiště a pozornost současných konkordátních dokumentů vesměs pragmaticky zaměřuje na ty oblasti lidské činnosti, které určitým způsobem zasahují do působnosti státu i církve. V souladu se smluvní volností je přirozené zcela na smluvních stranách, jaké okruhy úpravě podrobí, v kulturně a historicky blízkých oblastech lze však celkem pochopitelně vysledovat jisté opakující se pilíře, o něž se vztah mezi státem a Apoštolským stolcem obrazně řečeno opírá.

Smlouva, která byla před více než pěti lety pro Českou republiku vyjednávána se svým zaměřením a rozsahem kontextu postkomunistické střední Evropy nijak nevytváří, v porovnání s okolními zeměmi, Slovenskem a Polskem,²⁵ lze nicméně v pozici katolické církve připustit rozdíl už proto, že obě tyto sousední země považovaly uzavření takové smlouvy za podstatně důležitější než česká politická reprezentace a k jejímu přijetí také bez větších komplikací úspěšně dokráčely. I ve smlouvách samých se dá jen stěží přehlednout to, že česká úprava ze zmíněných tří vykazuje nejméně formulací koncipovaných tak, že katolická církev je oprávněna, katolické církvi se zaručuje, případně Česká republika garantuje katolické církvi atd. Jistou opatrnost lze spatřovat také v tom, že „česká smlouva“ je v tomto porovnání nejméně podrobná a obsahuje také nejméně článků. Základní rysy – pilíře – jsou však totožné: 1. uznání subjektivity Apoštolského stolce eventuelně diplomatická formulace vzájemného uznání – 2. přizpůsobení diecézí a územních administratur státním hranicím²⁶ – 3. manželství uzavřené v rámci církevního obřadu – 4. zřizování a provozování církevních škol + výuka katolického náboženství ve školách – 5. duchovenská a pastorační služba (+ právo vykonávat ji v ozbrojených sborech, nemocničních, vězeňských a jiných zařízeních). Důležitou vstupní premisu obsaženou mezi řádky nebo výslovně pak tvoří garance náboženské svobody státem v souladu s jeho právním rádem.

Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů došla své finální podoby v průběhu čtrnácti kol vyjednávání v období od 6.4.2000 do 28.5.2002. V této době se za českou stranu opakovaně změnil velvyslanec ve Vatikánu, prvotním iniciátorem byl nicméně M. Stropnický (ministr kultury ve vládě J. Tošovského), jenž funkci velvyslance ve Vatikánu vykonával v letech 1999–2002.²⁷ Slovy

předkladatele, tehdejšího místopředsedy vlády a ministra zahraničních věcí Cyrila Svobody, byla přesto vyjednána pečlivě, nepřekračuje ústavní rámec České republiky a zrcadlí obvyklý vztah Svatého stolce a státu, jakož i dosavadní vztah k církvi v České republice vyvinuvší se od roku 1989. Hlasování v poslanecké sněmovně dne 21.5.2003 však, jak známo, vyznělo pro zamítnutí návrhu této smlouvy v poměru 110 ku 39 ze 177 přítomných poslanců,²⁸ dá se tedy mluvit o výsledku více než jednoznačném.

V politických kuloárech se již v předvečer tohoto zamítnutí bouřlivá rozprava nad vyjednanou dohodou očekávala a ani její výsledné nepřijetí překvapivě nepůsobilo. Mezi hlavní argumenty zástupu odpůrců patří přesvědčení, že principiálně taková smlouva není pro Českou republiku nijak užitečná nebo potřebná, že nevychází z žádných tradic takové úpravy, a že nadto omezuje suverenitu státu a diskriminuje ostatní registrované církve a náboženské společnosti. Mimoto se taktéž vedla emotivní polemika nad samotnou podstatou Apoštolského stolce, zdali se jedná o symbol jedné konkrétní církve nebo regulérního smluvního partnera. Při vši úctě k erudici pánů poslanců, z nichž mnozí jsou právníky, na tomto místě nezbyvá než podotknout, s odkazem na ostatních 174 Apoštolským stolcem ve světě uzavřených smluv, že takové obavy jsou v převážné míře celkem snadno vyvrátitelné.

Zaznívaly ovšem také věcné a právní argumenty, směřující zejména k tomu, že zahraniční výbor poslanecké sněmovny nebyl o stavu příprav smlouvy průběžně informován, a že dokument obsahuje určité chyby a nedostatky, které v již ratifikované smlouvě nebude možno v budoucnu odstranit. Pomineme-li existenciální otázku toho, zdali Česká republika a Apoštolský stolec vůbec potřebují bilaterálním smluvním instrumentem regulovat své vztahy, týkaly se relevantní výtky v rozpravě před hlasováním

- 1) nedostatečného vysvětlení pojmů, s kterými smlouva pracuje – *in concreto* „apoštolské poslání“, které v žádném právním předpisu vnitrostátního práva není obsaženo a tudíž ani podrobněji specifikováno (to platí i o smlouvě samé);²⁹
- 2) předjímání budoucí zákonné právní úpravy tím, že smlouva předpokládá majetkové vypořádání a církevní sňatky;³⁰ Ač novela občanského zákoníku *de lege ferenda* s možností uzavírání církevních sňatků nepočítá, čl. 9 Smlouvy ve smys-

²⁵ Srov. Konkordát mezi Apoštolským stolcem a Polskou republikou (1993), Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou (2000).

²⁶ Klíčová otázka prvorepublikového Modu vivendi (1928) z hlediska suverenity Československé republiky.

²⁷ Viz. www.respekt.cz [citováno 3.8.2007] dostupné z www.wikikommentar.respekt.cz.

²⁸ Viz. stenoprotokol – hlasování PS PČR poř.č. 208, středa 21.5.2003.

²⁹ Poslanec Jiří Pospíšil – Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna [citováno 3.8.2007] dostupné z www.psp.cz.

³⁰ Poslanec Jiří Pospíšil – tamtéž.

lu současné právní úpravy toto oprávnění církvi přiznává, byť za současného zdůraznění, že toliko za podmínek stanovených právním řádem České republiky.

- 3) poměru vnitrostátního a kanonického právního řádu – resp. že smlouva, odkazující na obé, nestanoví přednost jednoho z nich (v daném případě českého) pro případ kolize;³¹ Hypoteticky v důsledku toho může dojít k situaci, že přímo aplikovatelná mezinárodní smlouva do českého práva pro určitou konkrétní otázku „vtlačí“ prioritu práva cizího.

Pokud jde o rovněž vznesené námitky nezákonnosti smlouvy nebo jejích jednotlivých ustanovení, navrhol předkladatel a její největší zastávce C. Svoboda, aby smlouva sice byla přijata, avšak následně, pro vyloučení jakýchkoliv pochybností, aby byla postoupena k posouzení Ústavnímu soudu, který by ji eventuelně z tohoto titulu mohl zamítnout. Tento poněkud krkolomný postup však aplikován být nemusel. Shrnutí, že k sobě již před hlasováním o osudu smlouvy hovořili přesvědčení k přesvědčeným, se zdá být příznačné.

ZÁVĚREM KE STATU QUO

Je velmi nesnadné zaujmout jednoznačné hodnotící stanovisko, spíše než jako právně-technický oříšek se celé martyrium vyjednávání a následného nepřijetí vyjednané smlouvy zdá být politickým problémem. Bylo by vhodné zodpovědět si prvně základní otázku, a to napříč politickým spektrem, zdali je vůbec jakýkoliv smluvní dokument a la 'Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů' k udržování korektní a fungující koexistence státu a církve třeba. Ohlédnutí za uplynulými pěti lety dává na první pohled spíše za pravdu těm, kteří tvrdí, že bilaterální smluvní vztah v případě České republiky nevychází ze specifických tradic země, není místně obvyklý a tím pádem ani nezbytný. Kvalitní a úpl-

ná vnitrostátní legislativa upravující tuto oblast nám však dosud schází také.

Dá se souhlasit s tím, že pouhý výčet zemí, které obdobnou smlouvu s Apoštolským stolcem uzavřely, jako argument pro její vytvoření a přijetí nepostačuje. V obecné rovině lze nicméně konstatovat, že vzájemně vyjednaná smluvní úprava vždy znamená zvýšení právní jistoty a v relativně překotném prostředí změn vnitrostátních právních předpisů také posílení postavení katolické církve a záruk věřících. Nelze opomíjet ani její funkci coby projevu určité kultury, vzájemné úcty, dobrých vztahů a v jistém slova smyslu také vyjádření sounáležitosti k hodnotám, které utváření české kultury po staletí ovlivňovaly.

Tolik tedy k důvodům pro samu existenci takové úmluvy. V otázkách obsahových není nutné okruh již vyjednaný příliš rozšiřovat a také pokud jde o zvolenou koncepci dohody koncipované spíše obecně s možností dalšího upřesnění, dá se pro české prostředí označit za vhodnou. Nedokončená vnitrostátní úprava četných souvisejících vztahů je nicméně pro vyjednávání a výslednou podobu smlouvy značně limitující. Nic sice momentálně nenasvědčuje tomu, že se v dohledné době objeví návrh k oživení takových snah, pokud by se tak ale stalo, nezbyvalo by než s realizací smlouvy ještě počkat, nebo utvářet dokument o to obecnější. V každém případě, jak praví poslední zkušenost, by smlouva v průběhu svého utváření měla být konzultována průběžně, aby se zamezilo blamáži při závěrečném politickém rozhodování itemizea aby byly odstraněny případné formulační nedostatky. Právě preciznost, s ohledem na pozdější neproveditelnost eventuelních změn stejně snadným postupem jako v případě zákonů, je třeba zdůraznit obzvlášť. Horkou jehlou a dlouhými stehy kvalitní úpravy v této složité a citlivé otázce dojít nelze.

pozn.: Vedle citovaných knižních a časopiseckých publikací byla cenným zdrojem informací v předmětné problematice také konzultace autora článku s Mgr. Stanislavem Hykyšem, právníkem působícím v církevní oblasti a specializujícím se na otázky vztahu státu a církve. Patří mu proto poděkování.

³¹ Poslanec Jan Zahradil, poslankyně Alena Páralová – tamtéž.